

EUROPOS PRIEŽIŪROS STRATEGIJA

2021 m. Liepos mėn

Visoje Europoje priežiūros gavimas ir teikimas yra nuolatinė daugelio europiečių širdžiai artima praktika. Šeima ir kaimynai visą parą rūpinasi tais, kuriems reikia pagalbos – vaikais ir neįgaliaisiais ir (arba) lėtinėmis ligomis sergančiais bei vyresnio amžiaus asmenimis, ir juos prižiūri. Kažkuriuo mūsų gyvenimo etapu rūpinamasi kiekvienu iš mūsų ir tikėtina, kad mes irgi rūpinsimės kažkuo kitu. Tai yra iš kartos į kartą perduodamas mūsų visuomeninio sutartinio sambūvio bruožas. Investicijos į priežiūrą yra ne tik moralinė būtinybė, atitinkanti europinį gyvenimo būdą, bet ir labai prisideda prie visuomenės gerovės, įskaitant sanglaudą ir šeimos bei priklausymo bendruomenei jausmą, ir sudaro sąlygas tinkamam gyvenimui tiek prižiūrimiesiems, tiek prižiūrintiems asmenims.

Tačiau Europoje yra įvairių priežiūros modelių, kurie toliau vystosi ir keičiasi bei atitinka šiuolaikinio gyvenimo realijas ir iššūkius. COVID-19 pandemija atskleidė priežiūros ir paramos paslaugų teikimo svarbą ir atkreipė dėmesį į tai, kad tiek formalioje, tiek neformalioje aplinkoje sektoriui trūksta lėšų ir darbuotojų. Išryškėjo priežiūrai ir prižiūrintiems asmenims bei šeimoms tenkanti našta, o visai Europos visuomenei tapo akivaizdu, kad reikalingi pokyčiai. Be didelių demografinių pokyčių ir didėjančio moterų vaidmens visuomenėje, daugeliui Europos šalių reikia didelių investicijų ir reformų priežiūros sektoriuje. Dabartinėse diskusijose pagrindinis dėmesys turi būti skiriamas darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrai, siekiant užtikrinti šeimos gyvenimo kokybę, kad būtų atsižvelgta į moterų, kaip prižiūrinčiųjų asmenų, vaidmenį ir kad visiems, kuriems to reikia, būtų suteikta geriausia galima priežiūra.

ELP frakcija mano, kad asmenys ir jų šeimos turi teisę pasirinkti geriausią ir tinkami-

ausią priežiūros formą, kurią remia jų šeima, draugai ir kaimynai, taip pat medicinos ir socialiniai specialistai. Mes be išlygų gerbiame žmonių, kuriems reikia priežiūros ar paramos, teisę į apsisprendimą ir nepriklausomybę. Esame įsitikinę, kad kiekvienas prižiūrintis asmuo ir asmuo, kuriam reikalinga priežiūra, žino, kas jiems geriausia, atsižvelgiant į konkrečias jų aplinkybes, ir parama turėtų būti teikiama arčiausiai asmens, t. y. vietos, regiono ar nacionaliniu lygmeniu, atsižvelgiant į kiekvienos šalies aplinkybes. Vis dėlto, veiksmai Europos lygmeniu tam tikrose srityse gali suteikti Europai unikalios pridėtinės vertės ir papildyti valstybių narių veiksmus, laikantis subsidiarumo principo. Pripažįstame, kad aukšti Europos Sąjungos socialinės apsaugos standartai¹, be kita ko, priežiūros srityje, suteikia lygias galimybes visiems. ELP frakcija siekia didinti šią pridėtinę vertę, grindžiamą Europos socialinių teisių ramsčiu, kad kuo geriau pasinaudotų tuo, kas yra ir kokių priemonių turi Europos Sąjunga, kad remtų prižiūrinčius ir prižiūrimus asmenis. **Todėl ELP frakcija ragina parengti Europos priežiūros strategiją, kuri padėtų prižiūrintiems asmenims atlikti savo darbą ir užtikrintų, kad prižiūrimi asmenys arba asmenys, kuriems reikalinga parama, būtų kuo geriau aprūpinti.**

Europos sveikatos priežiūros strategijoje, atsižvelgiant į visų rūšių priežiūros bendrumą, bus numatytas bendras požiūris, tačiau iš tikrųjų reikės imtis kiekvienai priežiūros rūšiai būdingų atskirų ir konkrečių veiksmų. Vis dėlto bus itin svarbi atskirų veiksmų sąveika, nes bus toliau plėtojamas ir stiprinamas kartu tarpusavio supratimas ir laikomasi tei-

¹ Penki pagrindiniai ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo elementai. ELP frakcijos 2015 m. pozicijos dokumentas

giamo požiūrio į senėjimą ir socialinę įtrauktį. Be to, priežiūros ir senėjimo politika turėtų būti gerai suderinta ir joje turėtų būti atsižvelgiama į demografinius pokyčius, kartu išnaudojant senjorų ekonomikos vertę.

Visų pirma, neformaliosios priežiūros teikėjams reikia skirti išskirtinį ir konkretų dėmesį, atsižvelgiant į jų iš esmės nepripažintus ir neatlyginamus vaidmenis. ELP frakcija pripažįsta šios prižiūriniųjų asmenų grupės ypatumus ir pabrėžia, kad reikia asmeniškai ir visuomenėje pripažinti jų atliekamą labai svarbų vaidmenį ir esminį šių moterų, vyrų ir net vaikų indėlį mūsų visuomenėje.

Kas?

Nors socialinės politikos srityje teisinė atsakomybė ir kompetencija daugiausia tenka valstybėms narėms ir tinkamos priežiūros sistemų reformos turi būti įgyvendinamos nacionaliniu lygmeniu, platesnio masto ES lygmens diskusijos gali svariai prisidėti prie bendrų metodų kūrimo ir papildyti nacionalines pastangas.

Atsižvelgiant į tai, kad priežiūros sektoriaus darbuotojai Europos Sąjungoje yra labai judūs, bendras Europos požiūris, papildantis valstybių narių politiką, galėtų sukurti didelę pridėtinę vertę.

Priežiūros teikimas yra sudėtingas ir daugialypis procesas, labai nevienodas visoje ES ir lemia plačią įvairovę: įvairiose valstybėse narėse taikomos skirtingos priežiūros teikimo sistemos, skiriasi teikiamos priežiūros kokybė (pačiose valstybėse narėse ir tarp jų, privačiose ir viešose įstaigose, miesto ir kaimo vietovėse, tarp skirtingų amžiaus grupių), duomenys yra fragmentiški ir nepalyginami, taikomas nevienodas požiūris į tai, kas atsakingas už priežiūros pareigų vykdymą, ir skirtingai suprantamas valstybės vaidmuo. Tačiau yra ir daug panašumų.

Kintantys demografiniai modeliai visoje ES kelia priežiūros ateities problemų, nes senėjanti visuomenė ilgiau gyvena su sudėtingais sveikatos poreikiais, mažėja gimstamumas ir atitinkamai mažėja darbingo amžiaus gyventojų skaičius, o kartu didėja darbingo amžiaus riba. Dėl to toliau didėja viešosios išlaidos. Tačiau didesnis moterų aktyvumas darbo rinkoje suteikia galimybę didinti moterų ekonominę nepriklausomybę, o tai reiškia mažesnes valstybių narių nedarbo išlaidas ir mažesnę priklausomybę nuo socialinės politikos. Be to, per ateinančius 10 metų sveikatos priežiūros ir socialinės rūpybos sektoriuje gali būti sukurta iki 8 mln. darbo vietų², atsiras naujų ekonominių galimybių ir bus paskatintas ekonomikos

augimas ir užimtumas. Kadangi slaugai reikalingi įgūdžiai, pvz., empatija ir asmeniniai santykiai, mažai tikėtina, kad šių darbo vietų automatizavimas darytų poveikį sektoriaus ateičiai. Toliau plėtojant priežiūros sektorių, galima tinkamai reaguoti į visuomenės poreikius.

Dėl požiūrio ir kultūrinių normų įsigalėjimo visoje Europoje moterys yra atsakingos už daugumą priežiūros pareigų³, dažnai tuo pačiu metu rūpinasi ir vaikais, ir pagyvenusiais asmenimis, taip sukurdamos „priežiūros atotrūkis“, kuris labai prisideda prie vyrų ir moterų užimtumo lygio skirtumo didėjimo. ES moterys rūpinimasi vaikais⁴ ar giminaičiais⁵ laiko dažniausia darbo laiko sutrumpinimo ar pasitraukimo iš darbo rinkos priežastimi. Be to, didėja horizontalioji ir vertikali darbo rinkos segregacija, nes moterys dirba trumpalaikį, ne visos darbo dienos arba mažų garantijų darbą, taip pat net neoficialų darbą⁶, kuris gali būti pritaikytas pagal priežiūros grafiką ir kuris daro tiesioginį poveikį jų trumpalaikiam ir ilgalaikiam uždarbiui ir prisideda prie vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumo didinimo. Tai sumažina valstybėms narėms mokamų mokesčių dydį ir sumažina įmokas į pensijų fondus. Tai prisideda prie papildomų išlaidų, susijusių su socialinėmis išmokomis ir sveikatos priežiūros išlaidomis. Ypač ilguoju laikotarpiu tokie karjeros pasirinkimai daro didelį poveikį priežiūros teikėjo ekonominei nepriklausomybei senatvėje, o tai turi įtakos vyrų ir moterų pensijų skirtumui ir skurdo rizikai.

Be to, savarankiškas gyvenimas ir laisvė kuo ilgiau gyventi namuose turėtų būti visų piliečių siekis ir tikslas. Iki šiol priežiūra institucinėje aplinkoje dažnai buvo norma kai kuriose valstybėse narėse ir vis dar labai paplitusi visoje Europos Sąjungoje. Tačiau jau pradėta pereiti prie vietos priežiūros, kurią prirėmus remia valstybinės tarnybos ir medicinos bei socialinės rūpybos specialistai. Kadangi ES valstybės narės ir visa Sąjunga svarsto priežiūros paslaugų ateitį ir tai, ko jai reikia, būtina apsvarstyti, kaip geriausia padėti asmenims likti savo namuose

² Europos Komisija, Žalioji knyga dėl senėjimo. 2021 m. sausis.

³ 92 proc. moterų Europoje teigia prižiūrinčios kitus asmenis. Šaltinis: Tarybos išvados „Vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumo mažinimas. Apmokamo darbo ir neapmokamo priežiūros darbo vertinimas ir padalijimas“, Briuselis, 2020 m. gruodžio 2 d.

⁴ Moterų sudaro 58 proc. visų vaikų prižiūriniųjų asmenų. Šaltinis: EIGE, 2019.

⁵ Moterų sudaro 62 proc. neformaliųjų vyresnio amžiaus asmenų ar neįgalųjų slaugytojų. Šaltinis: EIGE, 2019.

⁶ Dirba 42 proc. neformaliųjų slaugytojų moterų, palyginti su 56 proc. vyrų. Šaltinis: EIGE, 2019.

kuo ilgiau. Skaitmeninio pažanga ir skaitmeninės sveikatos priežiūros priemonės gali padėti palengvinti savarankišką gyvenimą.

Kaip tai padaryti?

Nors per COVID-19 pandemiją į prižiūrinčiųjų asmenų darbą buvo atkreiptas išskirtinis dėmesys, iš tikrųjų jau seniai iš kartos į kartą prižiūrintieji asmenys rėmė ir rūpinosi savo šeima, draugais ir kaimynais. Jų kasdienė realybė ir jų atsakomybė yra to, kas Europoje geriausia, pavyzdys. Visi formalūs ir neformalūs prižiūrintieji asmenys nusipelnė daugiau nei tik liaupsų. Todėl ELP frakcija ragina parengti

- > **Europos priežiūros strategiją**, kurioje daug dėmesio būtų skiriama lyčių aspektui ir kurioje būtų laikomasi holistinio bei visą gyvenimą trunkančio požiūrio į priežiūrą, kartu numatant konkrečias priemones ir veiksmus tiek slaugytojams, tiek asmenims, kuriems teikiama priežiūra tiek formalios priežiūros sektoriuje, tiek neformaliai – namuose. Strategijoje, be kita ko, turėtų būti atsižvelgiama į lyčių lygybės strategiją ir Europos strategiją dėl negalios ir ji turėtų papildyti valstybių narių veiksmus deramai atsižvelgiant į subsidiarumo principą. Taip būtų visapusiškai sprendžiami priežiūros teikimo klausimai ir siekiama pagerinti visų fondų ir priemonių, naudingų prižiūrintiems ir prižiūrimiems asmenims Europoje, bendradarbiavimą ir koordinavimą. Be to, ja bus siekiama didinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje ir užtikrinti ilgalaikes strategines investicijas tiems, kuriems reikia priežiūros, ir juos prižiūrintiems asmenims.

Tokią strategiją turėtų sudaryti toliau nurodyti aspektai.

Duomenys

- > Rinkti reguliarius, išsamius ir viešai prieinamus duomenis apie prižiūrinčiųjų ir prižiūrimųjų (vaikų, vyresnio amžiaus asmenų ir neįgaliųjų) asmenų padėtį, suskirstant duomenis pagal lytį, amžių, teikiamos ar gaunamos priežiūros rūšį ir aplinką, kurioje ji teikiama (privatiai viešai). Tai būtų strategijos pagrindas. Be to, toks ES masto duomenų rinkimas ateityje galėtų būti priežiūros rodiklio pagrindas.
- > ES masto tyrimas siekiant įvertinti prižiūrinčiųjų asmenų poreikius kiekvienoje valstybėje narėje, siekiant susitarti dėl aiškios ir plačios formalios ir neformalios priežiūros apibrėžties.

Lyčių lygybė ir profesinio bei asmeninio gyvenimo pusiausvyra

- > Priežiūros ekonominės vertės moksliniai tyrimai, atsižvelgiant į sumažėjusio moterų užimtumo ar pasitraukimo iš darbo rinkos sąnaudas ir jo poveikį mažinant vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumą.
- > Visose valstybėse narėse patvirtinta veiksminga profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros politika, kuria siekiama toliau išsaugoti šeimos gyvenimą, remiantis Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros direktyva, kurioje nustatyti Europos būtiniausi priežiūros, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų standartai. Reikėtų atidžiai stebėti tinkamą direktyvos perkėlimą į nacionalinę teisę ir jos įgyvendinimą.
- > Pasiūlymas dėl Tarybos rekomendacijos dėl priežiūros paslaugų teikimo.
- > Valstybės narės turi išnagrinėti geriausios praktikos pavyzdžius, kaip geriausiai remti ypatingų priežiūros poreikių turinčias visuomenės grupes, įskaitant vienišus tėvus, tėvus, turinčius sunkiomis ligomis, pvz., vėžiu, sergančius vaikus, ir neįgalius vaikus, ir keistis geriausia patirtimi.
- > Valstybės narės turi apsvastyti ir keistis geriausia patirtimi, kaip pensijų sistemoje atsižvelgti į laikotarpius, praleistus vykdant priežiūros pareigas, siekiant sumažinti ir galiausiai panaikinti vyrų ir moterų pensijų skirtumą.

Priežiūra ir užimtumas

- > Tikslingas darbuotojų kvalifikacijos kėlimas ir perkvalifikavimas, siekiant atsižvelgti į didėjančią užimtumo potencialą priežiūros sektoriuje, be kita ko, pasitelkiant Europos įgūdžių darbotvarkę, įgūdžių paktą, ESF+, Jaunimo užimtumo iniciatyvą, Teisingos pertvarkos fondą ir programą „ES – sveikatos labui“.
- > Prižiūrinčiųjų asmenų įgūdžių pripažinimas taikant sertifikavimo procesą, siekiant pagerinti jų galimybes mokytis, gauti informacijos ir patarimų paramos, priežiūros ir tinkamų priežiūros ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros priemonių klausimais valstybių narių lygmeniu, kad būtų galima geriau abipusiškai pripažinti įgūdžius. Tokioje sistemoje būtų galima atsižvelgti į Europos kreditų perkėlimo sistemą (ECTS).
- > Priemonės neformaliai globaliai įforminti ir pripažinti valstybių narių lygmeniu, palengvinant prieigą prie socialinės apsaugos sistemų, didinant prižiūrinčiųjų asmenų atostogų taikymą, pripažįstant

- įgūdžius bei karjeros galimybes. Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra ir pakartotinės paslaugos tiek prižiūrinčiam asmeniui, tiek asmeniui, kuriam reikia priežiūros, yra labai svarbios. Viešųjų pajamų tikslais valstybės narės turėtų išnagrinėti, kaip geriausiai formalizuoti užimtumą, taigi ir pajamų gavimą šioje srityje, įskaitant mokesčių atskaitos sistemas ir paslaugų kuponų naudojimą.
- > Prižiūrinčiųjų asmenų profesinės sveikatos ir saugos apsaugos priemonės.

ES fondų lėšų naudojimas

- > Visos valstybės narės turėtų skatinti modernios, aukštos kokybės ir vietinės infrastruktūros kūrimą ir paslaugų bei priežiūros paslaugų teikimą, kad būtų užtikrintas kokybiškas ankstyvojo ugdymo ir vaiko priežiūros, taip pat senyvo amžiaus žmonių, neįgalųjų ir (arba) lėtinėmis ligomis sergančių asmenų priežiūros paslaugų teikimas. Tokios paslaugos turi būti teikiamos, prieinamos ir įperkamos, atsižvelgiant į geografines ir demografines sąlygas.
- > ES fondų, įskaitant Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę, programą „ES – sveikatos labui“ ir Europos struktūrinius ir investicijų fondus (ESI fondai), investicijų į priežiūros infrastruktūrą skatinimas, kaip dažnai pabrėžiama konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose. ES išlaidos priežiūrai turėtų būti stebimos ir vertinamos;
- > Naujų priežiūros modelių, apimančių kelias kartas siejančius ir socialiai įtraukius projektus, pvz., priežiūros paslaugų teikimą vaikams, neįgaliesiems ir vyresnio amžiaus asmenims, tyrimas ir galimybė valstybėms narėms apsvarstyti tokius novatoriškus metodus.
- > Panaudojant skaitmeninius sprendimus, kad jie galėtų visapusiškai padėti asmenims, kuriems reikia priežiūros, gyventi nepriklausomą ir savarankišką gyvenimą, be kita ko, teikiant jiems pritaikytą sveikatos priežiūrą ir į asmenį orientuotą priežiūrą tinkamomis priemonėmis, taip pat kokybiškus duomenis, kad būtų galima dalytis informacija apie mokslinius tyrimus ir gydymą tarpvalstybiniu mastu ir juos toliau vykdyti.

Uždaviniai

- > Tarybos rekomendacijos dėl vaiko garantijų sistemos priėmimas.
- > Persvarstyti Barselonos tikslus ir skirti ES lėšų jiems pasiekti.
- > Visos valstybės narės turi parengti ES il-

galaišės priežiūros paslaugų tikslus. Šie tikslai savo pobūdžiu ir struktūra būtų panašūs į Barselonos tikslus.

- > Sukurti bendrą Europos neformaliosios priežiūros apibrėžtį, remiantis gerosios patirties mainais, numatant jos formalizavimo galimybes.
- > Ragina Europos Komisiją apsvarstyti, ar veiksminga reikalauti, kad socialinės priežiūros paslaugų viešiesiems pirkimams būtų taikomi viešųjų pirkimų direktyvoje nustatyti įpareigojimai, nes, nepaisant pastangų dar labiau atverti rinką, tarpvalstybinių viešųjų pirkimų lygis nuolat išlieka labai žemas.
- > Parengti bendrąsias Europos perėjimo nuo institucinės prie vietinės priežiūros gaires ir Europos Sąjungos fondų naudojimo priemonių rinkinį, kai Komisija veiktų kaip platforma dalytis geriausia patirtimi, susijusia su įrodymais pagrįstais novatoriškais sprendimais, naujais priežiūros paslaugų teikimo modeliais ir priemonėmis, skatinant socialinę įtrauktį ir įvairių kartų tarpusavio supratimą.